

РЕАЛІЗАЦІЯ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ 5-7 РОКІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Курінний Я.В., Шкарупа С.О.

Державний вищий навчальний заклад

«Донбаський державний педагогічний університет»

У статті порушено проблему ефективної економічної соціалізації дітей у дошкільних навчальних закладах. Здійснено спробу довести, що реалізація однієї з умов, що стосується конструювання освітнього середовища допоможе забезпечити ефективність процесу первинної економічної соціалізації дошкільників і становлення у дітей 5-7 років економічної культури. Висвітлено основні форми і методи роботи з педагогами закладів дошкільної освіти щодо підвищення рівня первинної економічної освіти в роботі з дітьми 5-7 років. Розкрито основні аспекти програми «Економічна освіта дітей 5-7 років». Окреслено напрями роботи щодо її впровадження у навчально-виховний процес дітей 5-7 років в умовах закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: первинна економічна соціалізація, економічна культура, економічна освіта, діти 5-7 років, заклад дошкільної освіти, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів багатогранної роботи в сучасних дошкільних закладах є напрям економічної соціалізації дітей 5-7 років та становлення рівня їх економічної культури. Категорія «економічна соціалізація особистості» відображає процес засвоєння соціального досвіду, його перетворення та входження особистості в економічне середовище. Це процес активної взаємодії із середовищем, в якому виявляються та формуються відповідні очікування, цінності, установки, здібності. Результатом є соціально-економічний статус та стійкі зміни самої особистості, інтегральний показник яких – Я-економічне дитини дошкільного віку. Безперечно, без створення належних педагогічних умов у закладах дошкільної освіти, неможна говорити про ефективність зазначеного процесу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичне обґрунтування сучасних підходів становлення економічної культури дітей 5-7 років здійснено в працях Н. Грами, В. Грошева, М. Єрмоленка, М. Ібрагімова, Н. Кривошеї, М. Мельник, І. Сасова, В. Чичканова. Тим не менш, аналіз джерел свідчить про недостатню увагу вітчизняної педагогічної думки до питань ефективності процесу економічної соціалізації в закладах дошкільної освіти та реалізації педагогічних умов щодо становлення рівня економічної культури у дітей 5-7 років.

Саме це і визначило **мету статті** – висвітлення окремих елементів реалізації однієї з умов становлення економічної культури у дітей 5-7 років в умовах закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що період від народження до вступу до школи є віком найбільш стрімкого фізичного і психічного розвитку дитини, первинного формування всіх якостей, необхідних людині впродовж усього подальшого життя. Саме тому особливістю цього періоду, який відрізняється від інших етапів розвитку, є те, що він забезпечує саме загальний розвиток, який стає фундаментом для придбання у подальшому будь-яких спеціальних знань і навичок засвоєння різних видів діяльності.

У зв'язку з цим, реалізуючи одне із завдань дошкільної освіти, що стосується ефективності

процесу економічної соціалізації в умовах закладу дошкільної освіти і підвищення рівня економічної культури дітей 5-7 років, ми розробили комплекс педагогічних умов, який забезпечить ефективність вище зазначеного процесу.

Реалізація першої умови (конструювання освітнього середовища закладу дошкільної освіти, зорієнтованого на підвищення рівня економічної культури у дітей 5-7 років) здійснювалася шляхом внесення програмно-психологічного забезпечення економічної культури суб'єктів освітнього процесу в освітньому закладі. Для реалізації визначеної умови було запропоновано педагогам закладів дошкільної освіти підвищити рівень власної первинної економічної освіти.

Організаційно-змістовний бік первинної економічної освіти педагогів включав в себе: 1) надання науково-методичної допомоги педагогам з боку дослідника; 2) наявність необхідних організаційно-педагогічних засобів впровадження результатів дослідження в освітній процес; 3) розробку науково-методичних рекомендацій, педагогічного інструментарію, впровадження результатів дослідження; 4) встановлення зворотного зв'язку, який дозволяв отримати інформацію про розвиток процесу впровадження.

Економічна освіта педагогів здійснювалася у різних формах, які враховували необхідність підвищення їх економічної культури. Основними формами виступили дискусії, семінари-практикуми, «круглі столи», дебати, пресконференції, шоу-презентації тощо. Характер зазначених заходів представляв власне поєднання навчально-розвивальних ситуацій, які ми використовували у процесі формування економічної освіченості педагогів: ситуація авансування довірою (А.С. Макаренко), вільного вибору (О.С. Богданова, Л.І. Катаєва), невимушеної примусовості (Т.Е. Коннікова), емоційного забарвлення (А.Н. Лутошкін), співвіднесення (Х.Й. Лійметс), успіху (О.С. Газман), творчості (В.А. Карановський). Ці ситуації дозволяли налагодити стосунки з педагогами, вихователями і спільно з ними визначити шляхи реалізації завдань економічної освіти дошкільників у процесі їх соціалізації. Як продемонстрував експеримент, найбільш ефективним методом економічної підготовки педагогів є рефлексивний

аналіз кожним суб'єктом власного досвіду з позицій мети, завдань, змісту, принципів і засобів організації економічної освіти дітей.

Зміст навчально-розвивальних семінарів і «круглих столів» включав дві групи питань: 1) питання, пов'язані з підвищенням економічної компетентності у галузі концептуально-теоретичних основ економічної освіти; 2) питання, пов'язані з розробкою педагогічної стратегії економічної соціалізації дітей в умовах реалізації національно-регіонального компонента змісту дошкільної освіти.

Слід підкреслити, що всі зазначені форми роботи з педагогами органічно поєднувалися з програмою економічної освіти дошкільників. Всі освітні форми супроводжувалися мультимедійними презентаціями, виставками літератури, ярмарками ідей. Упродовж засідання «круглих столів» виникали дискусії з питань формування економічної культури особистості дитини в процесі її соціалізації. Особливо активно обговорювалися такі питання, як: «Чи можна говорити про економічну культуру дитини», «Чи є старший дошкільний вік сенситивним для економічної соціалізації», «Чи є дитина суб'єктом чи об'єктом економічної соціалізації», «Яка роль педагога в економічній соціалізації особистості дошкільника». Основні перелічені форми роботи з педагогами супроводжувалися активними, досить дієвими методами і прийомами, наприклад: конкурси, ігри, вправи і завдання, вирішення проблемних ситуацій і педагогічних задач. Протягом трьох років, ми розробляли для вихователів допоміжний матеріал-нагадування: картки «На згадку», рекламні проспекти «Перші кроки в економіку», «Допоможи дитині знати». Протягом експерименту в усіх експериментальних закладах дошкільної освіти діяв семінар-практикум «Комплексно-тематичне планування роботи з програми «Психологічне забезпечення реалізації умов економічної соціалізації старших дошкільників». У процесі роботи семінару формувались конкретні уміння конструювання освітнього середовища закладу дошкільної освіти, який сприяв економічній соціалізації дітей, формуванню у них економічної культури: уміння визначити цілі і задачі роботи з дітьми, зміст освітнього середовища; уміння обирати методи і прийоми здійснення особистісно-орієнтованого підходу до дітей тощо. Інтенсивність проведення семінарів на цьому рівні становила 12 годин (використовувався метод «занурення» по 3 години впродовж чотирьох днів).

Результатом нашої роботи став інтерес педагогів, який носив характер від ситуативного: «Що цікавого, можна спробувати у роботі з дітьми», до стійкого планування роботи з організації економічної соціалізації дітей в умовах закладу дошкільної освіти. Досягнення такої роботи забезпечувались шляхом: систематичного проведення методичних об'єднань на базі закладу дошкільної освіти; постійної апробації педагогами знань, отриманих на цих заходах у межах свого закладу. При цьому нами стимулювалось надання методичної допомоги з боку управлінсько-методичного персоналу дошкільних закладів. У зв'язку з цим, методичні об'єднання доповнювалися консультативними формами, метою яких

було надання допомоги у розробці і систематизації технолого-методичних засобів використання програми економічної освіти дітей.

Отже, на етапі експерименту ми намагалися по-перше, сформувавши у педагогів – дошкільників емоційно-ціннісну готовність, яка включала усвідомлення важливості і своєчасності економічної соціалізації дошкільників, по-друге, сформувавши дослідно-діяльну готовність, яка включала набір технік, умінь і навичок організації економічної соціалізації. Досягнення результатів на цьому рівні забезпечувалося шляхом активного включення педагогів в організацію власних авторських семінарів і проведення майстер-класів. Ініціювалися регулярні відкриті педагогічні заходи, участь у конкурсах щодо створення дидактичних матеріалів, авторських додаткових програм і технологій.

Отже, організовуючи підготовку педагогів ми дбали про те, щоб теоретичний матеріал логічно поєднувався із здійсненням практичної економічної соціалізації дітей засобами конструювання освітнього середовища закладу дошкільної освіти, орієнтований на ефективне становлення економічної культури у дітей 5-7 років.

Науково-технологічне забезпечення процесу формування економічної культури дітей старшого дошкільного віку (внутрішня підсистема) включало: збагачення змістовних аспектів середовища закладу дошкільної освіти на основі впровадження в освітній процес авторського інтегрованого курсу «Економіка для дошкільників»; посилення і збагачення предметно-змістовних характеристик середовища закладу дошкільної освіти, спрямованого на формування економічної культури дошкільників, засобами методу М. Монтесорі; формування етнокультури і культури природокористування як складових частин економічної соціалізації дошкільників; використання методів музейної і народної педагогіки.

Курс «Економіка для дошкільників» явився проектом соціально-педагогічної системи роботи з дітьми старшого дошкільного віку, який враховував його специфіку (актуалізацію гностичних, аксіологічних, креативних, комунікативних потенціалів, що виступають критеріями результативності освітнього процесу закладу дошкільної освіти, планування цільової і вікової ситуації та ситуації індивідуального розвитку особистості). У цьому курсі знання економічного характеру гармонійно вплітаються у зміст державних програм розвитку, виховання і навчання дітей 5-7 років.

Курс «Економіка для дошкільників» являє собою цикл тематичних занять, що включає 39 тем: «Бюджетна гра у крамницю», «Один дома», «День вільного часу», «Виготовлення товарів для ярмаркового продажу», «Економія ресурсів», «Моя країна і моя сім'я», «Доходи сім'ї», «Витрати сім'ї», «Поточний і перспективний сімейний бюджет», «Сімейні заощадження та їх використання», «Гроші», «Фінанси» (боргове зобов'язання, кредит, договір, розписка і таке інше) тощо.

Програмний матеріал кожного заняття сприяв вирішенню завдань навчального, розвивального і виховного характеру і дозволяв дошкільнику засвоїти економічні уявлення, засвоїти певні ролі

в природному і соціальному просторі. Відповідно метою курсу було розкриття дитині навколишнього предметного світу як світу духовних цінностей, частини загальнолюдської культури та в процесі навчання відповідним формам поведінки.

Відповідно до курсу економіки педагогі експериментальних закладів дошкільної освіти розробляли перспективно-календарне планування занять з економіки «Первинна економічна освіта дітей 5-7 років». Засобами подібних розробок упродовж експерименту вирішувались питання формування економічної культури у трьох основних сферах: 1) у сфері знань дітей про працю; 2) у сфері орієнтацій дітей у галузі економічної термінології; 3) у сфері економічного мислення.

Зміст інтегрованого курсу економіки для дітей передбачав наявність спеціальних розділів-підпрограм, пов'язаних із включенням економічної проблематики у всі види діяльності закладу дошкільної освіти. Це насамперед стосувалось додаткової інформації в ознайомленні дітей старшого дошкільного віку з початковими математичними уявленнями. При цьому ми виходили з того факту, що багато економічних уявлень, понять і категорій неможливо розглядати за межами математики, тому математичний зміст забезпечив інтеграцію процесу навчання основам економічних знань у дітей старшого дошкільного віку. Так, наприклад, ознайомлення дітей 5-7 років із цифрами, величинами допомагав розвивати уявлення про міри вартості: знайомство з грошовими знаками та одиницями; ставлення дітей до елементарного розуміння купівельної сили грошових знаків; знайомство з цінами деяких речей; розрізнення, зіставлення, порівняння предметів за ціною, вираженою у цифровому значенні; знайомство дітей з утворенням ціни і умінням її складати. Вирішуючи завдання, які відносяться до розділу економіки «Товарно-грошові відносини», діти набувають нових знань із математичних уявлень: розкриття двозначності числа – конкретний (безліч грошових знаків) і абстрактний (число грошових одиниць); визначення кількісного складу числа не тільки з двох, але й з декількох менших чисел (на грошових знаках); навчання рахунку до 100 і утворення чисел другого десятка (за допомогою монет); поглиблення поняття про нуль; розвиток навичок рахунку десятками; розкриття математичної залежності між величинами (ціна, кількість, вартість); розширення розуміння дій додавання і віднімання; закріплення уміння розв'язувати арифметичні задачі [3].

Збагачення змістовних аспектів середовища закладу дошкільної освіти на основі впровадження в освітній процес інтегрованого курсу економічної освіти дошкільників поєднувалося в експерименті з посиленням предметно-змістовних характеристик і середовища освітньої установи, спрямованого на формування економічної культури дошкільників. У цьому випадку основним засобом такого посилення середовища ми обрали метод М. Монтессорі, який знайшов своє застосування у відповідному досвіді діяльності багатьох закладів дошкільної освіти у нашій країні та за кордоном (Л. Гумерова, І. Кузнецова, Ю. Фаусек) [3; 5].

У нашому випадку, метод М. Монтессорі був спрямований на створення повноцінного розви-

вального середовища у плані формування у дітей навичок самообслуговування і раціонального господарювання, оскільки середовище у педагогіці М. Монтессорі, як відомо, включало в себе обладнання простору, максимально наближене до потреб самостійного господарювання у старших дошкільників. За допомогою спеціально створеного середовища діти в експериментальних закладах дошкільної освіти навчалися доглядати за собою, за речами і предметами, що оточують, набуваючи в результаті наступні суспільно значущі якості економічної поведінки особистості: цілеспрямованість, самостійність, працьовитість, раціональність, заощадливість, порядність, чесність, далекоглядність. Насамперед, це стосується всіх видів діяльності дошкільників, які продиктовано економікою освітнього закладу: прибирати групу, приводити до ладу навчальний матеріал, накривати на стіл і таке ін. До того ж, мова тут іде про функціонування в експериментальних дошкільних навчальних закладах так званих Монтессорі-груп. У зазначених групах створено декілька зон: практичну (де дитина навчається, доглядає і стежить за собою і своїми речами, предметами, іграшками, меблями закладу дошкільної освіти тощо); сенсорну (тут дитина навчається розрізняти форму, величину предметів), економічну, мовленнєву, географічну (дитина робить перші кроки в мовленні, економіці, географії). Як правило, діти одразу приймаються за будь-яку цікаву і корисну їм справу: хтось починає прати лялькові плаття, хтось поливає квіти, хтось допомагає помічнику вихователю накривати на стіл [3].

У нашому експерименті посилення і збагачення освітнього і предметно-розвивального середовища закладу дошкільної освіти здійснювалося на основі формування культури природокористування, як частини економічної культури і етнокультури, тобто, «ідеологічного» стрижня становлення економічної культури особистості.

Формуючи культуру природокористування у дітей старшого дошкільного віку ми, насамперед враховували наступне. По-перше, формування культури природокористування є проблемою економічної освіти у закладах дошкільної освіти.

Це положення впливає з екологічної обумовленості економіки, оскільки у взаємовідносинах суспільства з природним оточенням залучені всі структури і функції економіки – виробництво, розподіл, споживання і обмін. У зв'язку з цим необхідною умовою і водночас головною складовою екологічного розвитку є екологізація економіки, яка, по суті означає екологізацію всього соціально-економічного устрою і розвитку сучасного суспільства. Головними ознаками екологізації економіки є: втягнення економічних умов, чинників і об'єктів, зокрема й природних та людських ресурсів, що відновлюються, у число економічних категорій як рівноправних з іншими категоріями; підпорядкування експлуатації ресурсів і економіки виробництва екологічним обмеженням і принципам збалансованого природокористування, суттєве розширення і уточнення системи платності природокористування; відмовлення від витратного підходу до охорони навколишнього середовища і включення природоохоронних функцій безпосередньо в економіку виробництва,

перехід виробництва до стратегії якісного зросту на основі технологічного переозброєння під еколого-економічним контролем; зміна та еколого-економічна орієнтація структури потреб і стандартів добробуту [2].

Отже, у межах феномена екологізації економіки можна говорити про інтеграцію економічної і екологічної культур, як про своєрідну еколого-економічну культуру, розуміючи під нею сукупність соціальних цінностей і норм, які є регуляторами еколого-економічної поведінки людей і виконують роль соціальної пам'яті суспільства економічного розвитку.

По друге, культура природокористування формується на достатньому рівні тільки в процесі відповідної діяльності. Перша обставина визначила актуалізацію у нашій дослідно-експериментальній роботі програм дошкільної освіти: «Крок за кроком», «Впевнений старт», в яких відображений аспект культури природокористування. Друга обставина зажадала від нас організації екологічної діяльності дітей. Діти експериментальних закладів брали участь у проведенні «хвилин доброти», «занять екологічного мислення».

Збагачення освітнього, предметно-розвивального середовища закладів дошкільної освіти здійснювалося на основі формування культури природокористування і на основі формування етнічної культури дітей з використанням досвіду народної і музейної педагогіки. Тут враховувався насамперед той факт, що етнонаціональна культура як сукупність рис культури, які стосуються

переважно буденного життя, побутової культури і до складу якої входять знаряддя праці, моралі, звичаї, норми звичаєвого права, цінності, споруди, одяг, їжу, засоби пересування, житло, знання, вірування, види народного мистецтва, завжди локалізована у географічному просторі і однорідна за своєю економічною культурою. У цьому сенсі процеси формування вказаних двох культур природним образом взаємопов'язані і взаємообумовлені. Формування етнічної культури особистості старшого дошкільника припускає в цьому віці формування його етнокультурної освіченості, суттєва характеристика якої виражається у певній мірі оволодіння (засвоєння, освоєння) особистістю етнокультурним досвідом (наслідуванням), наявності емоційно-ціннісного ставлення до цього досвіду, а також у здатності особистості користуватися засвоєним досвідом у різних сферах своєї життєдіяльності, насамперед господарсько-трудової та економічної (О. Бабунова) [1].

Отже, як засвідчують викладені вище положення, організація розвивального середовища в умовах закладу дошкільної освіти характеризується неабияким виховним потенціалом.

Висновки. Усе вищевикладене надало нам змогу дійти висновку, що конструювання освітнього середовища у закладі дошкільної освіти допоможе забезпечити ефективність процесу первинної економічної соціалізації дошкільників і становленню у дітей 5-7 років економічної культури. Цьому, зокрема і сприяє розроблена нами програма «Економічна освіта дошкільників».

Список літератури:

1. Бабунова Е.С. Педагогическая стратегия становления этнокультурной образованности детей дошкольного возраста: автореферат дис. ... на соискание степени док-ра пед. наук. Челябинск, 2009. 47 с.
2. Беляева Н.Л. Экономическое воспитание детей старшего дошкольного возраста: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.07. Елабуга, 2008. 236 с.
3. Глазырина Л.Д., Зайцева Н.В., Теленченко В.М. Экономическое воспитание дошкольника: справ. и метод. материалы. Мозырь: Содействие, 2006. 84 с.
4. Гумерова Л.С., Кузнецова И.В. Воспитание детей в духе М. Монтессори [текст] / Креативная деятельность в образовании: теория, психология, прогноз: материалы регион. науч.-практ. конф., Бирск, 20-21 февраля 2009 г. / Бирская гос. соц.-пед. академ. Бирск, 2009. С. 8-11.
5. Фаусек Ю.И. «Педагогика Марии Монтессори». М., 2007. 203 с.

Куриной Я.В., Шкарупа С.А.

Государственное высшее учебное заведение
«Донбасский государственный педагогический университет»

РЕАЛИЗАЦИЯ УСЛОВИЯ СТАНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ У ДЕТЕЙ 5-7 ЛЕТ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье затронута проблема эффективной экономической социализации детей в дошкольных образовательных учреждениях. Сделана попытка доказать, что реализация одного из условий, которое касается конструирования образовательной среды, которая обеспечит эффективность процессу первичной экономической социализации и становлению у детей 5-7 лет экономической культуры. Освещены основные формы и методы работы с педагогами дошкольных образовательных учреждений в повышении уровня первичного экономического образования в работе с детьми 5-7 лет. Раскрыты основные аспекты программы «Экономическое образование детей 5-7 лет». Очерчены направления работы по внедрению её в учебно-воспитательный процесс детей 5-7 лет в условиях дошкольного образовательного учреждения.

Ключевые слова: первичная экономическая социализация, экономическая культура, экономическое образование, дети 5-7 лет, дошкольное образовательное учреждение, социально-педагогические условия.

Kurinyi Ya.V., Shkarupa S.O.

State Higher Educational Establishment
«Donbas State Pedagogical University»

REALIZATION OF THE CONDITION FOR THE FORMATION OF ECONOMIC CULTURE IN CHILDREN 5-7 YEARS IN INSTITUTIONS OF PRESCHOOL EDUCATION

Summary

The article touches upon the problem of effective economic socialization of children in preschool educational institutions. An attempt was made to prove that the realization one of the conditions which concerns the construction of educational environment which will ensure the effectiveness of the process primary economic socialization and the establishment in children of 5-7 years of economic culture. Covered the basic forms and methods of work with pedagogues of preschool educational institutions in raising the level of the primary economic education in work with children 5-7 years. Disclosed the main aspects of the program «Economic education of children 5-7 years». Delineated the directions of work to implement its in learning and upbringing process of children 5-7 years in the conditions of a preschool educational institution.

Keywords: primary economic socialization, economic culture, economic education, children 5-7 years, preschool educational institution, social and pedagogical conditions.